14 maja 1993 r.

RPO/120948/93/VI/RZ

Sąd Najwyższy
Izba Cywilna
W a r s z a w a

W n i o s e k

Rzecznika Praw Obywatelskich

o podjęcie uchwały mającej na celu wyjaśnienie
przepisów prawnych budzących wątpliwości

Powołując się na art. 16 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich /Dz. U. Nr 21, poz. 123 z późn. zm. j.t. Dz. U. Nr 109 z 1991 r., poz. 471/, oraz art. 16 ust. 2 w zw. z art. 13 pkt 3 ustawy z dnia 20 września 1984 r. o Sądzie Najwyższym /j.t. Dz. U. z 1990 r. Nr 26, poz. 153 ze zm. 1991 r. Dz. U. Nr 83, poz. 371/

w n o s z ę

o podjęcie przez Sąd Najwyższy uchwały wyjaśniającej następujące zagadnienia prawne budzące istotne wątpliwości:

1. Czy dopuszczalna jest zmiana stawek oprocentowania terminowych rachunków oszczędnościowych, w oparciu o klauzulę "zmiennej" stawki oprocentowania, w sytuacji gdy regulamin bankowy stanowiący o treści umowy stanowi jedynie, iż "wysokość oprocentowania jest przewidziana w odrębnych przepisach i może ulegać zmianom stosownie do kształtowania się podstawo-

wej stopy procentowej ustalanej przez Prezesa Narodowego Banku Polskiego"; czy takie postanowienie regulaminu może stanowić podstawę do zmiany przez bank wysokości stawki oprocentowania w stopniu wyższym niż dokonane zmniejszenie podstawowej stopy procentowej przez Prezesa NBP.

2. Czy dokonana przez bank zmiana wysokości oprocentowania w czasie trwania umowy terminowego oszczędnościowego rachunku bankowego, w oparciu o postanowienia regulaminu bankowego /stanowiącego o treści umowy/, dopuszczającego stosowanie zmiennej stawki oprocentowania - upoważnia posiadacza tegoż terminowego oszczędnościowego rachunku bankowego, na zasadzie równości kontraktowej, do wypowiedzenia umowy tego rachunku i wycofania oszczędności i czy w takiej sytuacji dopuszczalne jest stosowanie przez banki sankcji w przypadku wycofania wkładów przed zakończeniem terminu umownego, przez całkowite pozbawienie lub drastyczne obniżenie oprocentowania /niższe niż dla wkładów terminowych złożonych na okres do podjęcia wkładu/.

3. Czy zmiana terminu naliczania odsetek i ich kapitalizacji /np. z "kwartalnej" na "po zakończeniu terminu umownego"/ stanowiona uchwałą zarządu banku może być dokonywana jednostronnie przez bank w czasie trwania terminowego oszczędnościowego rachunku bankowego, w ramach klauzuli zawartej w regulaminie o zmiennej stawce oprocentowania, czy też taka zmiana dopuszczalna jest dopiero po upływie okresu umownego drogą wypowiedzenia dotychczasowych warunków tego rachunku?

U z a s a d n i e n i e

Obniżenie w miesiącu marcu 1993 r. przez Prezesa Narodowego Banku Polskiego stopy kredytu refinansowego spowodowało, w niektórych bankach, w szczególności w Powszechnej Kasie Oszczędności BP nieproporcjonalne, do tej decyzji, obniżenie oprocentowania lokat terminowych na rachunkach bankowych, przy jednoczesnym odejściu niektórych banków od kwartał-

nej kapitalizacji odsetek na kapitalizację odsetek dopiero po upływie terminu umowy.
Wywołało to liczne skargi, kierowane do Rzecznika Praw Obywatelskich, posiadaczy terminowych rachunków oszczędnościowych, w szczególności ludzi starszych wiekiem, którzy w systemie oszczędzania, zawierzając reklamowej ofercie banków, widzieli w terminowych rachunkach oszczędnościowych w miarę stabilne zabezpieczenie starości.
I tak przy obniżeniu przez Prezesa Narodowego Banku Polskiego kredytu refinansowego o ok. 3 procent, Powszechna Kasa Oszczędności BP obniżyła stawkę oprocentowania lokat terminowych i zmieniła zasady kapitalizacji odsetek o:

przy lokatach 36 miesięcznych z 40 %, a po doliczeniu kapitalizacji za 4 kwartały - 46,41 % - do 36 % stosując wyższe o 1-2 punkty oprocentowanie dopiero przy lokacie powyżej 20 - 50 mln. zł,

przy lokatach 24 miesięcznych z 39 %, a po doliczeniu kapitalizacji za 4 kwartały - 45,06 % - do 35 % stosując wyższe oprocentowanie o 1-2 punkty dopiero przy lokacie powyżej 20 - 50 mln. zł,

przy lokatach 12 miesięcznych z 38 %, a po kapitalizacji za 4 kwartały - 38 % - do 34 %,

i t.d.

Zmiany obrazują załączone xerokopie informacji PKO BP z lipca 1992 r. i z marca 1993 r.

/dowód: upowszechniane przez PKO BP informacje-oferty, a także zestawienie oprocentowania wkadów terminowych w innych bankach/.
W informacji-ofercie z marca 1993 r. PKO BP podaje, że zmiana stóp procentowych jest związana z "prognozą spadku tempa wzrostu cen", co - jako podstawa dla zastosowania jednostronnej decyzji o zmianie wysokości oprocentowania nie zostało przewidziane w "Regulaminie" stanowiącym o warunkach umowy.
Jednocześnie rentowność banków w 1992 r. wyniosła 23 procent przy rentowności całej gospodarki ok. 3 procent.

1. Problematyka dopuszczalności zmiany przez banki stopy oprocentowania w czasie trwania umowy bankowego rachunku oszczędnościowego, czy też w ramach umowy kredytowej była przedmiotem uchwał Sądu Najwyższego. Mimo to aktualna praktyka banków w tej materii budzi nadal liczne zastrzeżenia. Sąd Najwyższy w Uchwale 7 Sędziów z dnia 22 maja 1991 r. /sygn. akt III CZP 15/91/ przyjął, że "Umieszczenie w regulaminie bankowym, dotyczącym warunków prowadzenia rachunku bankowego, postanowień uprawniających bank do jednostronnej zmiany treści tego regulaminu, a tym samym warunków umów rachunku bankowego - nie jest prawnie skuteczne. Zmiana treści umowy rachunku bankowego wymaga wypowiedzenia."

Jak to wywiódł Sąd Najwyższy - zgodnie z treścią art. 12 ust. 2 ustawy z dnia 31 stycznia 1989 r. /Dz. U. Nr 4, poz. 21 z późn. zm./ postanowienia bankowych regulaminów są wiążące dla strony umowy zawartej w oparciu o regulamin o ile postanowienia te były stronie umowy podane do wiadomości i strona ta postanowienia te przyjęła. Przywracając Kodeksowi cywilnemu wyraźne unormowanie zasady s w o b o d y umów /art. 353^1 Kc/ ustawodawca zmienił zarazem w zasadniczy sposób system źródeł tzw. prawa umów. Wynikający z obecnie obowiązujących przepisów Kodeksu cywilnego /art. 384, art. 385 i art. 385^1/ obraz źródeł prawa umów ukształtowany jest następująco: bezwzględny priorytet służy samej umowie stron /z zastrzeżeniem jedynie wyrażonym w art. 353^1 Kc/.

Wszystkie organy, instytucje, profesjonaliści mogą - w ramach swobodnego "prywatnego normotwórstwa" - tworzyć wzorce umów w tym także regulaminy, jednakże będą one wiążące jedynie mocą umowy /art. 385 § 2 Kc/, czyli mają charakter nienormatywny. W konsekwencji przy ich stosowaniu, jak przy każdym oświadczeniu woli, wymaga się znajomości ich treści przez drugą stronę i wyrażenia przez nią zgody na ich włączenie do treści umowy. Wymagania te ulegają określonej liberalizacji w tych sytuacjach, w których strona, wydająca taki wzorzec, jest do tego upoważniona przez właściwe przepisy i działa w granicach tych przepisów - wówczas bowiem do wywołania skut-

ku wiążącego wystarczy doręczenie wzorca drugiej stronie przy zawarciu umowy. Doręczenie to z punktu widzenia konsensu stron jest więc równoznaczne z zaznajomieniem się i wyrażeniem zgody na treść wzorca.

Jak to dalej wskazał SN w uzasadnieniu do cytowanego uzasadnienia Uchwały SN z dnia 22 maja 1991 r. - praktyka bankowa realizuje hipotezy przepisów art. 385 § 1 i § 3 Kc dwoma sposobami: przy zawieraniu umów - przez wręczanie drugiej stronie pełnego tekstu albo wyciągu z regulaminu, który ponadto jest wywieszony w pomieszczeniu bankowym swobodnie dostępnym dla publiczności, zaś przy zmianie wcześniej zawartych umów - przez samo tylko wywieszanie nowych regulaminów w tychże pomieszczeniach.

Sąd Najwyższy, w powoływanej Uchwale uznał, że praktyka banków dokonywania w masowej skali zmian wcześniej zawartych umów przez wywieszanie w lokalach banków regulaminów o nowej, zmienionej treści musi być uznana za nieprawidłową i nie powodującą zamierzonych skutków prawnych, przewidzianych w art. 385 § 3 Kc, a polegających na związaniu drugiej strony zmienionym regulaminem, jeżeli tylko - obojętnie z jakich przyczyn - umowy nie wypowie w najbliższym terminie wypowiedzenia.

Jak to wskazał Sąd Najwyższy art. 353^1 Kc, wyrażający zasadę wolności umów, zarysowuje trzy granice tej wolności. Są nimi: natura stosunku, ustawa i zasady współżycia społecznego. Natura umowy gospodarczej i generowanie przez nią stosunku sprowadza się generalnie do tego, że wyraża ona i pozwala realizować interes każdej ze stron, ponieważ zaś interesy te bywają przeciwstawne, istotę umowy stanowi uzgodnienie woli stron, wyrażającej ich interesy. Zgoda obydwu stron jest oczywistym wymogiem tak przy zawarciu umowy, jak i przy zmianach jej treści, stąd też nawet przy najdalej idących ułatwieniach w realizacji i inicjatywy zmian /jak np. w art. 385 § 3 Kc/ pozostawiona jest drugiej stronie możliwość odmowy zgody na zmiany. Sąd Najwyższy uznał więc za sprzeczne z naturą umowy gospodarczej pozostawienie w ręku jednej tylko strony możliwości dowolnej zmiany jej warunków. Sprzeczność ta występuje szczególnie wyraźnie zwłaszcza przy umowach, zawieranych nie

w oparciu o indywidualne pertraktacje, ale w oparciu o regulamin wydany przez profesjonalistę, skoro jest oczywiste, że zawsze jest on zainteresowany w najkorzystniejszym dla siebie ukształtowaniu regulacji masowo zawieranych umów. Klauzula umowna dopuszczająca dokonywanie jednostronnej zmiany w dowolnym czasie takich umów - narusza zasadę słuszności kontraktowej, nie zezwalającą na dopuszczenie takiego reżimu umownego, w którym z zasady realizowałyby się interesy jednej, z uszczerbkiem interesów drugiej strony umowy. Byłoby to zatem sprzeczne z zasadami współżycia społecznego.

Całość powyższych wywodów uzasadnia stanowisko, zgodnie z którym umieszczenie w regulaminie bankowym, dotyczącym warunków prowadzenia rachunku bankowego, postanowień uprawniających bank do jednostronnej zmiany treści tego regulaminu, a tym samym warunków umów rachunku bankowego - nie jest prawnie skuteczne. Zmiana treści umowy rachunku bankowego wymaga wypowiedzenia.

Kolejna Uchwała Składu 7 Sędziów Sądu Najwyższego z dnia 6 marca 1992 r. /sygn. akt III CZP 141/91/ wskazała, że "zastrzeżenie w regulaminie bankowym - stanowiącym o treści umowy zawieranej z bankiem o udzielenie kredytu bądź pożyczki albo o treści umowy o prowadzenie rachunku bankowego /oszczędnościowego, bądź lokat terminowych/ - uprawnienia do zmiany przez bank w czasie trwania umowy wysokości stopy oprocentowania bez wypowiedzenia umowy, wymaga dla swej skuteczności określenia konkretnych okoliczności, od jakich zmiana ta jest uzależniona".

Sąd Najwyższy w Uchwale z dnia 19 maja 1992 r. /sygn. akt CZP 50/92/ powołując Uchwałę SN z dnia 6 marca 1992 r. wskazał, że postanowienie umowy, iż bank jest uprawniony do zmiany stawek oprocentowania - jest bezskuteczne, jeżeli w tej umowie nie określono jednoznacznie k o n k r e t n y c h okoliczności, od jakich zmiana jest uzależniona.

Jak to wywiódł SN w uzasadnieniu do Uchwały z dnia 6 marca 1992 r. zmiana wysokości oprocentowania wkładu czy kredytu w czasie trwania umowy zawartej z bankiem może stawiać kontrahenta banku w bardzo trudnej sytuacji. Podejmuje

on bowiem decyzje co do zaciągnięcia w banku pożyczki lub kredytu względnie ulokowania swoich środków pieniężnych na rachunku bankowym, mając na względzie między innymi ustaloną w chwili zawarcia umowy stopę oprocentowania. Zmiana wysokości oprocentowania w czasie trwania umowy, czy to przez obniżenie oprocentowania wkładów czy też podwyższenie oprocentowania kredytów - zwłaszcza jeżeli jest znacząca - powoduje, że lokata gotówki na rachunku oszczędnościowym, szczególnie terminowym, przestaje być opłacalna, a podwyższone koszty obsługi kredytu przekreślają sens ekonomiczny jego zaciągnięcia. Poza tym sama możliwość niczym nie ograniczonej zmiany wysokości oprocentowania w czasie trwania umowy, przewidziana w regulaminach i umowach bankowych, stwarza stan niepewności, który nie zachęca do lokowania gotówki na rachunkach bankowych czy też zaciągania pożyczek i kredytów bankowych. Może mieć ona zatem ujemne skutki w sferze społeczno-gospodarczej. W Uchwale z dnia 19 maja 1992 r. Sąd Najwyższy odniósł się jednocześnie i w sposób jednoznaczny do zmiany wysokości kredytu refinansowego jako czynnika określającego konkretne okoliczności, od których zmiana stawki oprocentowania może być uzależniona.

W tej materii Sąd Najwyższy wskazał, że zgodnie z art. 22 ust. 1 ustawy z dnia 31 stycznia 1989 r. o Narodowym Banku Polskim /Dz. U. Nr 4, poz. 22/ kredyt refinansowy jest to kredyt, który może być udzielony przez Narodowy Bank Polski innym bankom w celu uzupełnienia ich zasobów pieniężnych. Kredyt ten nie jest jedynym źródłem zasobów pieniężnych banków, które poza tym mogą osiągać dochody z prowadzonej działalności gospodarczej /art. 8 prawa bankowego/ i gromadzą oszczędności pieniężne osób fizycznych na rachunkach oszczędnościowych /art. 17 prawa bankowego/. Z tego względu stopa kredytu refinansowego może być jednym z czynników, który ma mniejszy lub większy wpływ - w zależności od tego, w jakim zakresie bank z kredytu tego korzysta - na zmianę oprocentowania wkładów oszczędnościowych i kredytów, ale nie będzie jedynym czynnikiem i dlatego powołanie się tylko na nią nie może być uznane za wystarczające. Okoliczności, od zaistnienia których ma

być uzależniona w regulaminie bankowym zmiana wysokości oprocentowania wkładów i kredytów powinny być skonkretyzowane w taki sposób, aby w przyszłości mogła być dokonana należyta ocena, czy rzeczywiście one wystąpiły i czy w związku z tym zmiana oprocentowania jest obiektywnie usprawiedliwiona. Mogą być one przedmiotem negocjacji prowadzonych przez bank z drugą osobą przed zawarciem umowy i w ich wyniku okoliczności te mogą być zróżnicowane np. w zależności od okresu, na który udzielany jest kredyt bądź przyjmowany wkład oszczędnościowy.

Także Trybunał Konstytucyjny po wydaniu Orzeczenia z dnia 15 grudnia 1992 r. /sygn. akt K. 6/92/ uznał za niezbędne zasygnalizowanie Sejmowi RP "luki w prawie" dot. art. 12 ustawy - Prawo bankowe /Dz. U. Nr 72, poz. 358/ polegającej na braku zobowiązania banków do określenia w regulaminach kryteriów zmiany stopy oprocentowania kredytów /Postanowienie T.K. z dnia 15 grudnia 1992 r. /S. 2/92/.

Jak to wywiódł Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu powołanego uzasadnienia, banki na podstawie art. 12 ust. 1 ustawy - Prawo bankowe wydają regulaminy, w których zastrzegają zmienną stawkę procentową. Nie określają jednak, wykorzystując lukę w prawie, przesłanek, od zaistnienia których zależy skorzystanie z uprawnienia dokonania takiej zmiany, ani nie podają maksymalnej wysokości jej oprocentowania. Brak takich przesłanek powoduje przerzucenie całości ryzyka związanego z zagrożeniem inflacyjnym na kredytobiorcę oraz prowadzi do zupełnej dowolności w kształtowaniu treści stosunku prawnego przez jedną ze stron. Jest to szczególnie niekorzystne w sytuacji kredytobiorcy, który nawet w wypadku odstąpienia od umowy nie jest w stanie niezwłocznie zwrócić bez poniesienia istotnych strat wykorzystanego już kredytu. Zważywszy, że szereg działań gospodarczych /m.in. w zakresie produkcji rolnej/ musi opierać się na umowach kredytowych, zaś instytucje bankowe są niemal jedynym podmiotem udzielającym kredytów, umowa o kredyt bankowy powinna podlegać szczególnie dokładnej kontroli z punktu widzenia zasad współżycia społecznego. Zastrzeżenie w umowie kredytowej zmiennej stawki oprocentowania bez podania przesłanek zmiany tego oprocentowania, ani

maksymalnej jego wysokości, uznać należy za sprzeczne z zasadami art. art. 58 § 2 Kc i art. 353^1 Kc.

Mimo treści Uchwały Składu 7 Sędziów Sądu Najwyższego z dnia 6 marca 1992 r. /sygn. akt III CZP 141/91/ oraz Uchwały Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 1992 r. /sygn. akt III CZP 50/92/ regulaminy bankowe, w szczególności zaś "Regulamin dla właścicieli umiejscowionych książeczek PKO na wkłady terminowe" nie zawierają określenia konkretnych okoliczności - w takim zakresie o jakim mówi Sąd Najwyższy - od których zmiana stawki oprocentowania jest uzależniona.

"Regulamin... PKO na wkłady terminowe" w § 16 .2 stanowi, że "wysokość oprocentowania wkładów terminowych utrzymanych przez zadeklarowane okresy umowne oraz wysokość oprocentowania wkładów terminowych podejmowanych z naruszeniem terminów - są określone w odrębnych przepisach i mogą w okresie trwania umowy ulegać zmianom stosownie do kształtowania się podstawowej stopy procentowej ustalanej przez Prezesa Narodowego Banku Polskiego."

Tak więc "Regulamin" PKO BP stanowiący o treści umowy terminowego rachunku bankowego:

- odsyłając do odrębnych postanowień podejmowanych przez Zarząd PKO BP, nie wręczanych już zawierającemu umowę terminowego rachunku bankowego,
- nie określając w sposób ścisły konkretnych okoliczności od jakich zmiana stawki oprocentowania jest uzależniona,

nie spełnia warunków pozwalających bankowi na stosowanie zmiennej stawki oprocentowania. Zmiana taka - po myśli Uchwały SN z dnia 19 maja 1992 r. /sygn. III CZP 50/92/ - powinna być bezskuteczna.

Na książeczkach oszczędnościowych potwierdzających zawarcie umowy rachunku terminowego, wkładca podpisuje oświadczenie, że "znana mu jest treść Regulaminu dla właścicieli umiejscowionych książeczek oszczędnościowych PKO na wkłady terminowe". Oświadczenie to nie zawiera potwierdzenia, że wkładcy doręczane są także Uchwały Zarządu Banku stanowiące o szczegółowych warunkach oprocentowania wkładu.

Przybicie pieczątki na tej książeczce o treści "Oprocentowa-

nie zmienne ustalane uchwałami Zarządu PKO" - w ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich - nie spełnia warunków, o których mówi Uchwała Składu 7 Sędziów Sądu Najwyższego z dnia 6 marca 1992 r. /sygn. akt III CZP 141/91/.
Regulamin stosując pojęcie "stosownie" co nie oznacza "w tej samej wysokości, w jakiej zachodzą zmiany w kształtowaniu się podstawowej stopy oprocentowania stanowionej przez Prezesa NBP", a także nie wskazując na inne konkretne okoliczności, od których może i powinna być uzależniona ewentualna zmiana wysokości stawki oprocentowania - daje to bankowi możliwość dowolnej zmiany wysokości stawki oprocentowania.
/dowód: Regulamin dla właścicieli umiejscowionych książeczek oszczędnościowych PKO na wkłady terminowe/.
Ponadto wysokość dodatkowego oprocentowania dla wkładów w kwotach 10.000.000 lub jej wielokrotności, o której stanowi § 17. 2 nie jest określana dla tych wkładów w "Regulaminie. . . " lecz jest określana i zmieniana przez Zarząd PKO "stosownie do aktualnych założeń polityki finansowej PKO". Co należy rozumieć przez użyty zwrot "stosownie do aktualnych założeń polityki finansowej PKO" regulamin, a więc i treść umowy nie wyjaśniają. W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich zmiany umowy terminowego rachunku bankowego nie mogą być - w czasie trwania tej umowy - zmieniane "stosownie do aktualnych założeń polityki finansowej" danego banku.

2. Banki, w szczególności PKO BP, klauzulę o możliwości stosowania zmiennej stawki oprocentowania stosują także do przeprowadzanych zmian w wysokościach dodatkowego oprocentowania dla wkładów o określonej wysokości, które wprowadzają w czasie trwania umowy rachunku terminowego. Określenie "stosownie do aktualnych założeń polityki finansowej PKO" nie może być uznane - w ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich - za wskazanie konkretnych okoliczności uzasadniających takie zmiany.

Nie powinna - w ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich - ujść uwadze, reklamowo-prospektowa działalność banków w tym zakresie, w szczególności PKO BP.
Klienci tego banku są zachęcani do zawierania umów oszczędnoś-

ciowych rachunków terminowych /różnego rodzaju/ prospektami--ofertami drukowanymi przez tenże bank, które nie oddają w pełni warunków, na jakich umowa ma być zawarta, przedstawiając w sposób jednostronny tylko warunki eksponujące korzyści jakie wkładca uzyskuje przez zawarcie umowy.

/dowód: przykładowo prospekty PKO BP kolportowane przed zmianami wysokości oprocentowania w marcu 1993 r. i po zmianie/.

Prospekty te, w rzeczywistości, stanowią źródło zasadniczej wiedzy wkładcy o treści proponowanej umowy rachunku bankowego. Regulaminy, o ile są wręczane w ogóle, są wręczane klientowi banku już po wpłacie i po wystawieniu książeczki oszczędnościowej. Wielu wkładców nie jest w stanie przyswoić sobie języka regulaminów i nie zawsze w sposób jednoznaczny i przystępny napisanych poszczególnych postanowień.

Banki, w szczególności banki państwowe, są darzone szczególnym zaufaniem i są - jak dotąd - instytucjami szczególnego zaufania społecznego.

Tym bardziej ich działania powinny spełniać ten wymóg. Regulaminy bankowe zawierają z reguły postanowienia, że od wkładu terminowego podjętego przez wkładcę przed upływem okresu umownego - wkładcy będą przysługiwać odsetki obniżone, obliczone według stóp procentowych obowiązujących w czasie od początku okresu umownego. W jakiej wysokości będą wówczas przysługiwały te odsetki /a vista, 50 %. a vista, bez oprocentowania/ - regulaminy bankowe z reguły nie stanowią. Regulują to poszczególne uchwały zarządów banków.

Także nie zawsze regulaminy bankowe stanowią wprost o metodzie kapitalizacji odsetek /miesięczna, kwartalna, roczna, po upływie okresu umownego/. Pozwala to - w praktyce banków - na dokonywanie zmian w czasie trwania umowy. Sposób kapitalizacji jest dla wkładcy istotnym elementem umowy, stanowi bowiem o rzeczywistej wysokości oprocentowania. Przy kapitalizacji miesięcznej czy kwartalnej, gdy wkład został ulokowany na okres półroczny, roczny czy dłuższy, dochodzi do obliczania kapitalizacji za pomocą procentu składanego. Banki uważają, iż dopuszczalna jest i w tej materii jednostronna

zmiana na mocy uchwały Zarządu Banku w ramach klauzuli o zmiennej stawce oprocentowania.
Postanowienia regulaminów bankowych, stanowiących o "sankcjach" w postaci obniżonych odsetek lub pozbawienia odsetek w przypadku podjęcia wkładu terminowego przez wkładcę przed upływem okresu umownego wynikają z kalkulacyjnych wyliczeń banków. Bank bowiem uzyskuje na określony czas kwoty, którymi może obracać.

Tego rodzaju umowne "sankcje" - w ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich - nie naruszają zasady równości kontraktowej stron, chociaż tak drastyczne obniżenie oprocentowania w przypadku podjęcia wkładu przed upływem terminu /np. do 50 % oprocentowania a vista/ jest przez wielu wkładców krytykowane.

Odmiennie jednakże - zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich - należy ocenić możliwość stosowania umownych "sankcji" w sytuacji, gdy bank, w czasie trwania umowy, dokonuje zmiany wysokości stawki oprocentowania wkładów terminowych przez jej obniżenie, choćby w treści regulaminu zawarta była klauzula dopuszczalności stosowania przez tenże bank zmiennej stawki oprocentowania.

Jak to wskazał Sąd Najwyższy w Uchwale 7 Sędziów Sądu Najwyższego z dnia 6 marca 1992 r. /sygn. akt III CZP 141/91/ "zmiana wysokości oprocentowania wkładu w czasie trwania umowy zawartej z bankiem może postawić kontrahenta banku w bardzo trudnej sytuacji. Podejmuje on bowiem decyzje co do ulokowania swoich środków pieniężnych na rachunku bankowym, mając na względzie między innymi ustaloną w chwili zawarcia umowy stopę oprocentowania." Zmiana wysokości oprocentowania, choćby dopuszczalna z mocy postanowień umownych, może powodować, że taka lokata na rachunku terminowym staje się dla wkładcy nie tylko nieopłacalna, ale wręcz przekreślająca jej ekonomiczny sens.

Ujęcie w treści regulaminu bankowego postanowień określających konkretne okoliczności od jakich zmiana ta jest uzależniona, a więc dających bankowi możliwości jednostronnej zmiany /w ramach tych konkretnych postanowień/ stawki oprocentowania - nie powinno uniemożliwiać, w takich przypadkach

wkładcy wycofania swoich wkładów przy zachowaniu prawa do oprocentowania według stawki przewidzianej dla wkładów złożonych na okres do podjęcia wkładu. Odmienne rozwiązania, polegające na pozbawianiu wkładcy należnego oprocentowania kapitału za czas trwania umowy lub drastyczne zmniejszenie oprocentowania w przypadku, gdy wkładca decyduje się rozwiązać umowę terminowego rachunku oszczędnościowego w związku z obniżeniem stawki oprocentowania w czasie trwania umowy - w ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich - naruszają zasady równości stron umowy rachunku bankowego, stoją w sprzeczności z zasadami współżycia społecznego oraz sprzeciwiają się właściwości /naturze/ stosunku umownego, wyrażonymi w art. 58 § 2 Kc i art. 353^1 Kc.

Wolność kontraktowania nie powinna bowiem naruszać równości stron umowy w ten sposób, że jedna ze stron jest upoważniona do jednostronnego wprowadzania istotnych zmian w umowie, choćby przez umowę przewidzianych, druga zaś - choćby zmiana ta miała prowadzić do przekreślenia sensu zawartej umowy - nie była uprawniona do wypowiedzenia zmienionej, co do istotnych warunków, umowy bez poniesienia daleko idących sankcji ekonomicznych stosowanych przez stronę zmieniającą umowę i dającą jej w ten sposób dodatkowy zysk.

W tym stanie Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi jak w sentencji.

Prof. dr Tadeusz ZIELIŃSKI

Zał. 6 odpisów niniejszego
wniosku oraz wymienione
w treści dowody.

ew.